

Akademia Sztuk Pięknych
im. Jana Matejki w Krakowie
Plac Matejki 13
31-157 Kraków

za pośrednictwem:
Rady Doskonałości Naukowej
pl. Defilad 1
00-901 Warszawa
(Pałac Kultury i Nauki, p. XXIV, pok. 2401)

Dorota Białek-Kostecka
Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
Akademia Sztuk Pięknych
im. Jana Matejki w Krakowie

Wniosek

z dnia 9.05.2024

o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie¹ sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki

Określenie osiągnięcia naukowego będącego podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Monografia: *Spojwa stosowane w wybranych zabiegach konserwacji malowideł ściennych w Polsce, w latach 1945-2018. Rozważania wokół wyników badań.* Kraków 2023, Wydawnictwo Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie [ISBN 978-83-67933-00-19]

Wnioskuje – na podstawie art. 221 ust. 10 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 zm.) – aby komisja habilitacyjna podejmowała uchwałę w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w głosowaniu ~~tajnym~~/jawnym^{*2}

Zostałam poinformowany, że: Administratorem w odniesieniu do danych osobowych pozyskanych w ramach postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego jest Przewodniczący Rady Doskonałości Naukowej z siedzibą w Warszawie (pl. Defilad 1, XXIV piętro, 00-901 Warszawa).

Kontakt za pośrednictwem e-mail: kancelaria@rdn.gov.pl, tel. 22 656 60 98 lub w siedzibie organu. Dane osobowe będą przetwarzane w oparciu o przesłankę wskazaną w art. 6 ust. 1 lit. c) Rozporządzenia UE 2016/679 z dnia z dnia 27 kwietnia 2016 r. w związku z art. 220 - 221 oraz art. 232 – 240 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w celu przeprowadzenie postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego oraz realizacji praw i obowiązków oraz środków odwoławczych przewidzianych w tym postępowaniu.

Szczegółowa informacja na temat przetwarzania danych osobowych w postępowaniu dostępna jest na stronie www.rdn.gov.pl/klauzula-informacyjna-rodo.html

(podpis wnioskodawcy)

Załączniki:

1. Monografia: D. Białek-Kostecka, *Spojwa stosowane w wybranych zabiegach konserwacji malowideł ściennych w Polsce, w latach 1945-2018. Rozważania wokół wyników badań.* Kraków 2023 (wersja PDF)
2. Dane wnioskodawcy
3. Kopia dokumentu potwierdzającego posiadanie stopnia doktora.
4. Autoreferat
5. Wykaz osiągnięć naukowych i artystycznych
6. Dokumentacja wybranych osiągnięć (w tym m.in. kopie dokumentów potwierdzających wybrane osiągnięcia; kopie publikacji)

¹ Klasyfikacja dziedzin i dyscyplin wg. rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin w zakresie sztuki (Dz. U. z 2018 r. poz. 1818).

² * Niepotrzebne skreślić.

PODPIS ZAUFANY

DOROTA
BIAŁEK-KOSTECKA
09.05.2024 22:58:48 [GMT+2]
Dokument podpisany elektronicznie
podpisem zaufanym

Dorota Białek-Kostecka

AUTOREFERAT

Kraków, 2024 r.

Spis treści

1.	Imię i nazwisko	3
2.	Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej	3
3.	Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych	3
4.	Omówienie osiągnięcia, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.)	3
4.1	Geneza i rozwój moich zainteresowań badawczych i artystycznych / motywacje	3
4.1.1	Malowidła ścienne	3
4.1.2	Przenoszenie malowideł ściennych	4
4.1.3	Prace badawcze	5
4.2	Omówienie monografii	7
4.2.1	Cel opracowania, stan badań	7
4.2.2	Źródła i metoda badawcza	8
4.2.3	Struktura monografii	8
4.2.4	Wnioski i podsumowanie	9
5.	Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej	10
6.	Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę	12
7.	Inne osiągnięcia organizacyjne oraz popularyzujące naukę lub sztukę	14
8.	Bibliografia	15

I. IMIĘ I NAZWISKO

Dorota Białek-Kostecka

2, POSIADANE DYPLOMY, STOPNIE NAUKOWE LUB ARTYSTYCZNE – Z PODANIEM PODMIOTU NADAJĄCEGO STOPNIĘ, ROKU ICH UZYSKANIA ORAZ TYTUŁU ROZPRAWY DOKTORSKIEJ.

1998

Praca magisterska *Transfer fragmentu gotyckiego malowidła ściennego ze scenami Wjazdu Chrystusa do Jerozolimy i Wypędzenia przekupniów ze świątyni z kościoła pw. św. Jerzego w Kondratowie w woj. legnickim* napisana i zrealizowana pod kierunkiem prof. Marii Ostaszewskiej w Pracowni Przenoszenia Malowideł Ściennych Katedry Konserwacji Malowideł Ściennych Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie

2010

Stopień doktora sztuk plastycznych w dyscyplinie artystycznej konserwacja i restauracja dzieł sztuki, nadany przez Radę Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie w 2010 roku na podstawie rozprawy doktorskiej *Wpływ zabiegu przeniesienia malowidła ściennego na stan zachowania transferu. Zmiany i procesy zachodzące na licu malowidła* przygotowanej pod kierunkiem prof. Edwarda Kosakowskiego

2008/2009

Studia podyplomowe Nowoczesne techniki analityczne dla potrzeb konserwacji obiektów zabytkowych prowadzone na Wydziale Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego

3. INFORMACJA O DOTYCHCZASOWYM ZATRUDNIENIU W JEDNOSTKACH NAUKOWYCH LUB ARTYSTYCZNYCH.

- **Od 1 grudnia 1999 roku** – praca na stanowisku asystentki w Pracowni Przenoszenia Malowideł Ściennych w Katedrze Konserwacji i Restauracji Malowideł Ściennych Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie
- **od stycznia do października 2007 oraz od czerwca 2011 do lutego 2012** – urlop macierzyński

- **od 2012 roku** – praca na stanowisku adiunkta w wyżej wymienionej Pracowni
- **od 2019 roku** – funkcja kierownika Pracowni Przenoszenia i Rozwarstwiania Malowideł Ściennych
- **od 2020 roku** – prowadzenie cyklicznych wykładów i ćwiczeń terenowych z zakresu współczesnych doktryn oraz metodyki pracy we współczesnej konserwacji i restauracji dzieł sztuki w ramach studiów podyplomowych Akademia Dziedzictwa, organizowanych przez Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie

4. OMÓWIENIE OSIĄGNIĘCIA, O KTÓRYM MOWA W ART. 219 UST. 1 PKT. 2 USTAWY Z DNIA 20 LIPCA 2018 R. PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM I NAUCE (Dz. U. Z 2021 R. POZ. 478 Z PÓŹN. ZM.).

Monografia *Społwa stosowane w wybranych zabiegach konserwacji malowideł ściennych w Polsce, w latach 1945–2018. Rozważania wokół wyników badań*, Wydawnictwo Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, Kraków 2023 [ISBN 978-83-67933-00-19]

4.1 GENEZA I ROZWÓJ MOICH ZAINTERESOWAŃ ZAWODOWYCH

4.1.1 MALOWIDŁA ŚCIENNE

Malarstwo ścienne wytyczyło moją drogę zawodową jako konserwatora dzieł sztuki.

Odkąd pamiętam, pociągały mnie tego rodzaju „ślady” ludzkiej obecności i działalności – świadectwa pozostawione w domach, kościołach, na ścianach, bardzo blisko prawdziwego, minionego już, życia.

Wybory, których dokonywałam od początku studiów na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie, były podyktowane przekonaniem, że tego rodzaju obiekty są mi najbliższe i że właśnie je chciałabym chronić i zachowywać.

Pierwsze kroki w zawodzie miałam okazję stawiać w miejscach, w których tylko umocniłam się w swoim przekonaniu. Na początku był to romański kościół pw. św. św. Jana i Katarzyny w Świerzawie¹, gdzie w ramach zajęć terenowych przez trzy lata odsłaniałam i zabezpieczałam relikty (XIV-wiecznych) malowideł na ścianie południowej. W trakcie studenckich praktyk zawodowych brałam udział w pracach

¹ Zajęcia terenowe z przedmiotu konserwacja malowideł ściennych prowadzone przez prof. E. Kosakowskiego w latach 1993, 1994, 1995.

konserwatorskich w klasztorze krakowskich Augustianów² oraz przy konserwacji fryzu na krużgankach wawelskich³. Chłonąc atmosferę tych miejsc, dostrzegając zarazem wielowarunkowość problemów oraz możliwość odkrywania i zabezpieczania fragmentów cennych malowideł, już na tym etapie rozwoju zawodowego wiedziałam, że powinien on być związany z malowidłami ściennymi. Równie istotne znaczenie miało dla mnie to, że zadania te wymagają pracy zespołowej.

Bezpośrednio po zakończeniu studiów weszłam w skład dużego zespołu realizującego pełny zakres prac konserwatorskich przy malowidłach Józefa Meyera w prezbiterium i kaplicach bocznych lubelskiej katedry⁴ oraz przy malowidłach w kaplicach bocznych kościoła pw. Św. Św. Piotra i Pawła w Krakowie. Miałam okazję aktywnie uczestniczyć nie tylko w całym procesie konserwacji *in situ*, ale też w tworzeniu programu i przeprowadzeniu zabiegu przeniesienia pięciu malowideł z medalionów na sklepieniu kaplicy św. św. Michała Archanioła i Aniołów Stróżów w ostatnim z wymienionych kościołów⁵. W kolejnych latach (2001–2018) pracowałam w zespołach, prowadząc badania i prace konserwatorskie przy malowidłach ściennych *in situ* w jedenaście różnych rodzaju obiektach, spośród których wymienię te najistotniejsze: lamus dworski (ok. 1565) w Hawłowicach Górnych, Wielka Sala Wieży Księżęcej w Siedlęcinie (xiv w.), prezbiterium kościoła pw. św. Bartłomieja w Wojciechowie (xviii w.), cele kanoników, korytarz oraz sala muzealna parteru Domu Długosza w Wiślicy (II poł. xv w.), rozmównice klasztorne siostr Bernardynek w Krakowie (ok. 1741) oraz kaplicę św. Jakuba (1501) kościoła Jezuitów pw. Wniebowzięcia NMP w Kłodzku.

4.1.2 PRZENOSZENIE MALOWIDEŁ ŚCIENNYCH

Przenoszenie malowideł ściennych to trudny, niebezpieczny i budzący wiele kontrowersji zabieg konserwatorski. Zetknęłam się z nim już na bardzo wczesnym etapie mojej ścieżki zawodowej, mianowicie przygotowując swoją pracę magisterską *Transfer fragmentu gotyckiego malowidła ściennego ze scenami Wjazdu Chrystusa do Jerozolimy i Wypędzenia kupniów ze świątyni z kościoła pw. św. Jerzego w Kondratowie w woj. legnickim*, którą napisałam pod kierunkiem prof. Marii Ostaszewskiej, kierownik Pracowni Przenoszenia Malowideł

² Praktyki zawodowe pod opieką prof. Z. Medweckiej w latach 1994, 1995.

³ Praktyka zawodowa pod opieką prof. E. Kosakowskiego w 1993 roku.

⁴ Prace w latach 1998–2000.

⁵ Prace w latach 2000–2001.

Ściennych w KIRDS ASP w Krakowie, i obroniłam w 1998 roku. Moje główne zadanie polegało na rozdzieleniu dwóch malowideł poprzez zdjęcie ze ściany metodą *strappo* warstwy wierzchniej (xv w.), stworzenie ruchomego transferu i przygotowanie do ekspozycji w kościele. W pracy podjęłam też zagadnienia odwzorowania naturalnej plastyki powierzchni ściany w transferze oraz cyfrowej rekonstrukcji brakujących fragmentów przedstawię. W 1999 roku otrzymałam za nią nagrodę Generalnego Konserwatora Zabytków.

W grudniu 1999 roku zostałam asystentką we wspomnianej Pracowni Przenoszenia Malowideł Ściennych. Pracuję w niej do dziś, prowadząc badania naukowe i zajęcia dydaktyczne. Przez lata miałam przywilej korzystania z wiedzy i doświadczenia moich przełożonych: prof. Marii Ostaszewskiej oraz prof. Edwarda Kosakowskiego, którzy kolejno kierowali Pracownią.

Dzięki pracy dydaktycznej mam styczność z zabiegiem przenoszenia malowideł ściennych niemal na co dzień. W latach 1999–2023, w ramach zajęć ze studentami, brałam aktywny udział w pracach związanych z przenoszeniem malowideł ściennych z ponad 20 różnych obiektów bądź pracami tymi kierowałam. W tym samym czasie realizowałam również poza dydaktyczne projekty tego typu, indywidualnie lub w zespołach konserwatorskich. W sumie było to dwanaście różnego rodzaju obiektów, przeważnie malowideł ściennych, a w ostatnich latach również dekoracji mozaikowych: szklanych i ceramicznych. Wśród istotnych realizacji w tym zakresie wymienię zdjęcie i wykonanie transferów: malowideł z elewacji Starej Pijalni w Szczawnicy, dekoracji malarskiej z fryzem roślinnym ze ścian budynku Małopolskiego Ogrodu Sztuki przy ul. Rajskiej w Krakowie, malowideł Władysława Trebuni-Tutki z budynku dawnej Spółdzielni „Mineralna” w Suchem koło Poronina i szklanej mozaiki (1901) z przedstawieniem herbu miasta z elewacji ratusza w Słupsku. Chciałabym także zwrócić uwagę na przeniesienie i osadzenie w nowym miejscu mozaiki autorstwa Heleny i Romana Husarskich w krakowskim ogrodzie zoologicznym. W tym wypadku byłam autorką programu prac konserwatorskich oraz sprawowałam nadzór konserwatorski.

Wiedzę teoretyczną na temat rozwoju zabiegu przenoszenia malowideł ściennych znacząco poszerzyłam, biorąc udział w długoletnim projekcie *Transfer jako metoda ratowania malowidła ściennego*⁶ pod kierunkiem prof. M. Ostaszewskiej. Miał on na celu zebranie i opracowanie w formie katalogu informacji o transferach malowideł ściennych wykonanych

⁶ Projekt finansowany przez KBN, realizowany w latach 2001–2004.

w Polsce w latach 1979–2004, ze szczególnym uwzględnieniem realizacji środowiska krakowskiego. Do powierzonych mi zadań należały kwerenda archiwalna i opracowanie kart katalogowych dla 25 obiektów. Stworzyłam również schemat i strukturę internetowej bazy danych, do której wprowadzano podstawowe informacje zgromadzone w kartach katalogowych⁷. Wyniki przeprowadzonej przeze mnie analizy stanów zachowania transferów zaprezentowałam w formie referatu na konferencji⁸. Stały się one przyczynkiem do mojej późniejszej rozprawy doktorskiej.

To zapewne z racji intensywnego zajmowania się przenoszeniem malowideł ściennych miałam dużą świadomość zagrożeń, jakie wiążą się z tym zabiegiem. Zawsze starałam się postrzegać go jako rodzaj „konserwatorskiego aktu desperacji”. To przekonanie pozwoliło mi – i nadal pozwala – na wprowadzanie studentów w zagadnienia związane z całym procesem.

Z omawianym zabiegiem wiąże się jeszcze jeden aspekt, ważny nie tylko w kontekście mojej drogi zawodowej, ale i genezy przedkładanej rozprawy habilitacyjnej. Przenoszenie malowideł ściennych, ze swej natury, pozwala wnikać w ich strukturę, poznać skomplikowane zależności pomiędzy ich poszczególnymi warstwami oraz materiałami, z których warstwy te są zbudowane. Wiedza o tym dodatkowo uwrażliwia na inwazyjność tego zabiegu. W płatach malowideł zdjętych ze ścian dokonują się na ogół nieodwracalne zmiany. Godzimy się na nie w imię nadrzędnego celu – uratowania i zachowania dla przyszłych pokoleń bodaj fragmentu historycznej dekoracji.

Ale czy wiemy, jaki charakter mają te zmiany? Jaki jest zakres ich występowania? Od jakich czynników zależą? Czy istnieje możliwość takiego przeprowadzenia zabiegu przeniesienia, aby przekształcenia na powierzchni i w strukturze malowidła były jak najmniejsze? I w końcu, czy istnieje bezpośredni związek między zaobserwowanymi zmianami a zastosowanymi materiałami i metodami? Starałam się znaleźć odpowiedź na te i inne pytania, powodowana na równi ciekawością i poczuciem odpowiedzialności zawodowej. Do tej pory bowiem rutynowe działania, od lat podejmowane przez konserwatorów, nie doczekały się obiektywnej oceny. Zwieńczeniem tych poszukiwań była moja rozprawa doktorska *Wpływ zabiegu przeniesienia malowidła ściennego na*

⁷ Internetowa baza danych funkcjonowała na serwerach ASP w Krakowie w latach 2004–2012. Niestety w 2012 roku została bezpowrotnie utracona w wyniku ich wymiany.

⁸ II Międzynarodowe Forum Konserwatorów we Lwowie, prezentacja *Problematyka zagrożeń w zabiegu przenoszenia malowideł ściennych*, Lwów, 2008.

stan zachowania transferu. Zmiany i procesy zachodzące na licu malowidła, napisana pod kierunkiem prof. Edwarda Kosakowskiego i obroniona w 2010 roku

W swojej dysertacji zebrałam i opracowałam dane na temat materiałów i metod stosowanych w przenoszeniu malowideł ściennych w Polsce w latach 1922–2003, które zostały ukazane w formie wykresów i zestawień. Przeprowadziłam również badania zmian na powierzchni oraz penetracji spoiw organicznych stosowanych w zabiegach licowania i utrwalania warstwy malarskiej. Opierając się na analizie transferów przechowywanych na WKIRDS ASP w Krakowie, dokonałam analizy stanów zachowania i stworzyłam katalog zmian i zniszczeń występujących w wytypowanej przeze mnie grupie obiektów. Wybrane aspekty mojej pracy opublikowałam⁹ oraz zaprezentowałam w październiku 2010 roku na zorganizowanej w Krakowie konferencji *Wspólnie dla ratowania piękna przeszłości*, wygłaszając referat *Transfery malowideł ściennych – od konserwacji ratunkowej po sztukę współczesną. Kontrowersje wokół zabiegu, próby łagodzenia negatywnych konsekwencji*.

Pisząc swój doktorat, nabrałam przekonania, że w każdej dziedzinie naukowej zgromadzenie i usystematyzowanie informacji, a następnie zestawienie pozyskanych w ten sposób danych – nawet z niewielkiej grupy referencyjnej – stanowi nieodzowny punkt wyjścia do dalszych rozważań i daje obiektywną wiedzę umożliwiającą szersze spojrzenie na daną kwestię i przewidywanie potencjalnych zagrożeń.

4.1.3 PRACE BADAWCZE

Przenoszenie malowideł ściennych stanowi istotną część mojego życia zawodowego, lokalizuje się jednak na obrzeżach konserwacji. Jako działanie interwencyjne, podejmowane w myśl zasady *ultimo ratio*, skierowało mnie ku wszelkim zabiegom, podejmowanym niemal rutynowo w ramach konserwacji malowideł ściennych *in situ*, w których nie da się dochować zasady odwracalności naszych działań.

W obszarze moich zainteresowań badawczych, które zainicjował doktorat, znalazł się m.in. zabieg utrwalania warstwy malarskiej – niezwykle inwazyjny, niemal nieodwracalny i jak się wtedy wydawało, stosowany przez konserwatorów rutynowo.

Dlatego w 2013 roku byłam jedną z pomysłodawczyń projektu badawczego *Wpływ polimerów na stan zachowania malowideł ściennych w Polsce oraz możliwość ich usuwania*

⁹ Białek-Kostecka, 2010.

przy zastosowaniu nanoemulsji¹⁰, który zrealizowano w latach 2014–2018 pod kierunkiem prof. dr hab. Zofii Kaszowskiej na WKiRDs ASP w Krakowie. Miał on na celu weryfikację wiedzy na temat starzenia się powłok syntetycznych używanych do utrwalania malowideł ściennych na terenie Polski, z uwzględnieniem analizy mechanizmów ich aplikacji, ale też możliwości i zagrożeń związanych z dotychczasowymi metodami ich usuwania.

We współpracy z zespołem prof. Piera Baglioniego z Uniwersytetu we Florencji podjęto próbę zastosowania, w warunkach polskich, preparatów opartych na nanotechnologii do usuwania zdegradowanych powłok żywic syntetycznych. W jej wyniku w 2014 roku współorganizowałam warsztaty i seminarium na temat nanotechnologii w konserwacji dzieł sztuki dla studentów i pracowników WKiRDs ASP w Krakowie z udziałem prof. prof. Piera Baglioniego i Rodorica Giorgiego. W ramach projektu odpowiadałam za przygotowanie do badań malowideł modelowych oraz wypracowanie warunków ich utrwalania, sezonowania i sztucznego starzenia. Odpowiadałam za dokumentację, brałam także udział w analizowaniu powierzchni malowideł modelowych w trakcie kolejnych zabiegów i badań, które objęły m.in. topografię próbek, kolor, połysk, właściwości mechaniczne, kohezję i adhezję oraz ścieralność. Analizie poddano również właściwości związane z oddziaływaniem wody: zwilżalność, nasiąkliwość i paroprzepuszczalność oraz głębokość penetracji spoiw utrwalających. Wraz z zespołem badawczym aktywnie uczestniczyłam w opracowywaniu wyników wspomnianych analiz.

¹⁰ Grant z NCN, nr ID:241941 nr: 2013/11/B/HS2/02991). W skład zespołu weszły: prof. dr hab. Z. Kaszowska, dr Forczek-Sajdak, dr D. Białek-Kostecka, dr E. Jarek (PAN), dr M. Walczak.

W rezultacie ukazał się szereg publikacji¹¹ oraz zostały wygłoszone referaty na konferencjach¹² i seminariach naukowych¹³.

W ramach tego projektu poszukiwałam zabytkowych malowideł i typowałam je do badań i prób praktycznego wykorzystania nanocieczy. Znalazłam je m.in. w kościele Najświętszego Salwatora w Krakowie, kaplicy św. Jakuba w kościele Wniebowzięcia NMP w Kłodzku, krużgankach klasztoru oo. Franciszkanów w Krakowie oraz kaplicy św. Scholastyki w kościele św. św. Piotra i Pawła w Tyńcu. W wypadku dwóch pierwszych obiektów badania zaowocowały powstaniem programów prac konserwatorskich, a następnie realizacją prac według ujętych w programach zaleceń.

Niejako w konsekwencji prac poszukiwawczo-badawczych podjętych w ramach wspomnianego grantu powstała praca magisterska Justyny Skrzelowskiej *Wpływ spoiw syntetycznych do utrwalania malowideł ściennych na właściwości warstw malarskich wykonanych w technice kazeinowej*, której byłam promotorką. Autorka przeprowadziła kwerendę archiwalną

- ¹¹ Bagniuł, Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Jarek Kot, Kaszowska, Skrzelowska 2016; Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska, Molga, Skrzelowska 2017; Jarek, Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska, Walczak 2017; Kaszowska, Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kot 2018; Bagniuł, Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska, Skrzelowska 2018; Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska, Kot, Wojucki 2019; Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska 2019.
- ¹² Konferencja *Analiza chemiczna w ochronie zabytków. Wpływ spoiw syntetycznych użytych w procesie utrwalania malowideł ściennych na właściwości warstw malarskich*, Warszawa, grudzień2015; 3th International Student Conference of Conservation and Restoration of Works of Art *The influence of synthetic adhesives used in consolidation of wall paintings on the properties of the casein paint layer made in casein technique*, Kraków, marzec2016; Jubileuszowa Konferencja Konserwatorska Okręgu Krakowskiego ZPAP *Nowe rozwiązania w konserwacji malowideł ściennych. Problematyka konsolidacji i usuwania wadliwych ingerencji konserwatorskich przy zastosowaniu nanomateriałów*, Kraków, kwiecień 2016; 30th Conference of The European Colloid and Interface Society *Influence of synthetic polymers (vinyl and acrylic resins) used in conservation of mural painting on physicochemical properties of paint layers*, Rzym, wrzesień2016; 2nd International Conference Art & Archeology *The impact of the process of wall painting consolidation using synthetic materials on the properties of paint layer*, Jerozolima, grudzień2016; 6th Interdisciplinary ALMA Conference, prezentacja *Wall painting consolidation in the Polish conservation practice. Needs and challenges*, Brno, czerwiec2017; 5th British Museum Mellon Symposium *The Assessment of morphological and micromechanical changes in consolidated wall paintings using optical coherence tomography and micro indentation tests*, Londyn, maj2019.
- ¹³ Seminarium na Wydziale Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego *Badania fizykochemiczne w analizie dzieł sztuki i procesów ich degradacji*, prezentacja *Zastosowanie nanomateriałów w konserwacji malarstwa ściennego*, Kraków, 2017; Seminarium w 100-lecie nauczania technologii malarstwa na krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Działalność Katedry Technologii i Techniki Dzieł Sztuki WKiRDs, prezentacja *Utrwalanie malowideł ściennych. Podsumowanie badań nad wpływem stosowanych w Polsce żywic syntetycznych*.

oraz badania, starając się zebrać jak najwięcej informacji na temat zmian fizykochemicznych zachodzących pod wpływem utrwalania w malowidłach wykonanych w technice kazeinowej. Ukazała w ten sposób olbrzymi potencjał drzemiący w zestawianiu informacji z zakresu prac konserwatorskich zawartych w różnego rodzaju źródłach, przede wszystkim zaś w dokumentacjach konserwatorskich.

Pierwszą próbę zestawień danych i informacji, dotyczących głównie rodzajów spoiw utrwalających stosowanych w Polsce w latach 1905–2014, podjęłam wraz z zespołem projektowym. Wspólne opracowanie *Wall paintings consolidation in the Polish conservation practice. Needs and challenges* zaprezentowałyśmy na sympozjum 6th Interdisciplinary ALMA Conference zorganizowanym przez Akademię Sztuk Pięknych w Pradze w 2017 roku. Zostało ono również opublikowane w tomie pokonferencyjnym¹⁴. Kolejna publikacja¹⁵ na ten temat objęła szerszą grupę referencyjną – 158 obiektów, w których przeprowadzono prace konserwatorskie w latach 1956–2014. Stała się ona właściwym przyczynkiem do znacznie szerzej zakrojonych analiz dotyczących praktyki konserwatorskiej w naszym kraju, zarówno jeśli chodzi o materiały, jak i metody stosowane przez konserwatorów podczas różnych zabiegów konserwatorskich wykonywanych przy malowidłach ściennych.

4.2 OMÓWIENIE MONOGRAFII

4.2.1 CEL OPRACOWANIA, STAN BADAŃ

Dzięki zdobytym doświadczeniom – zawodowym i badawczym – nabrałam przekonania, że poszerzenie bazy danych malowideł ściennych poddanych konserwacji umożliwi mi zdobycie, zestawienie i usystematyzowanie wiedzy na temat działań konserwatorskich, nie tylko w szerszym zakresie terytorialnym, lecz także czasowym. Przyjęta metoda badawcza okazała się wartościowym sposobem poznawania minionej rzeczywistości i umożliwiła stworzenie wiarygodnego naukowo obrazu praktyki konserwatorskiej w Polsce w latach 1945–2018. Pod pojęciem praktyki rozumiałam przede wszystkim wybór stosowanych materiałów, ale również metody ich aplikacji. Hipotezy i pytania badawcze w tym zakresie, które wyłoniły się z moich wcześniejszych opracowań, dawały nadzieję na uzupełnienie luki w dotychczasowej wiedzy.

Jako główny cel monografii postawiłam sobie zebranie informacji o praktyce konserwatorskiej w zakresie stosowania spoiw w trzech najistotniejszych zabiegach w procesie konserwacji malowideł ściennych w Polsce: utrwalania i uzupełniania warstwy malarskiej oraz podklejania zapraw.

Wybór przedmiotu badań, tj. spoiw wynikał z wagi zagadnienia, gdyż stosowanie określonych materiałów konserwatorskich wiąże się z konsekwencjami dla malowideł ściennych w dłuższej i krótszej perspektywie czasowej. Analizowane zabiegi należą do podstawowych działań konserwatorskich, a ich istotą jest wprowadzanie do struktury i na powierzchnię malowideł właśnie różnego rodzaju spoiw.

Przyjęte ramy chronologiczne książki, lata 1945–2018, obejmują stosunkowo długi okres od końca II wojny światowej do czasów obecnych. Przyjęcie takiej cezurę podyktowane było z jednej strony względami historycznymi, z drugiej zaś dostępnością źródeł i danych stanowiących podstawę pracy.

Na samym początku postawiłam pytanie o rzetelność dostępnej wiedzy na temat spoiw i metod ich aplikacji w wybranych zabiegach. Moje doświadczenia, relacje innych konserwatorów oraz wybrane zagadnienia omawiane w publikacjach pozwalały na postawienie pewnych hipotez. Pierwsza dotyczyła związku między wyborem przez polskich konserwatorów określonej technologii z przemianami historyczno-społecznymi. Przyjęłam założenie, że dominowały rutyna i schematyzm działania, szczególnie w ramach tych samych zespołów konserwatorskich. Druga, również naturalna, zakładała powiązanie trendów popularności rozwiązań konserwatorskich ze ścieżką edukacyjną wykonawców. Opierała się też na przypuszczeniu, że duży wpływ na działania konserwatorów mogła wywierać literatura przedmiotu, w tym podręczniki. Założenia te należało skonfrontować z wiedzą wygenerowaną przy użyciu podstawowych narzędzi badawczych.

Analiza stanu badań wykazała, iż kwestie techniki i technologii wybranych zabiegów co prawda zajmowały środowisko konserwatorskie, brakowało jednak szerszego spojrzenia i syntezy zagadnień. Próby podsumowań oparte na zestawieniach używanych metod i materiałów, pojawiały się w latach 60., 70. i 80. XX wieku w czasopiśmie „Ochrona Zabytków”¹⁶, publikacji pokonferencyjnej z 1965 roku¹⁷ oraz skryptach akademickich¹⁸. W późniejszym okresie można je znaleźć

¹⁴ Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska, Molga, Skrzelowska 2017.

¹⁵ Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska 2019.

¹⁶ Dutkiewicz 1964, Krzyżanowski 1966, Krzyżanowski 1968.

¹⁷ Wolniewicz 1965, Schuster-Gawłowska 1965, Dąbrowski 1965b.

¹⁸ Dąbrowski 1985, s. 73–77.

w pozycjach o charakterze podręcznikowym¹⁹ oraz w studiach wybranych przypadków realizacji konserwatorskich²⁰. Zagadnienia technologii zabiegów poruszano przy okazji badań nad materiałami – ich cechami i aplikacją²¹. W odpowiednich opracowaniach pojawiały się również zestawienia dotyczące popularności stosowania wybranych materiałów^{22, 23}, stanowiło doskonały punkt odniesienia dla zawartych w mojej rozprawie zestawień.

4.2.2 ŹRÓDŁA I METODA BADAWCZA

Zasadnicza część monografii opiera się na informacjach zebranych w bazie danych, która powstała w wyniku analizy dokumentacji konserwatorskich, oraz innych źródeł, takich jak prace magisterskie, artykuły i opracowania książkowe wybranych realizacji konserwatorskich oraz badań. W wyniku kwerendy zgromadzone zostały informacje na temat 348 realizacji konserwatorskich przeprowadzonych w 321 obiektach na terenie całej Polski. Pomimo że ich rozkład terytorialny nie był równomierny, lokalizacje wybrano tak, by wyłonić reprezentatywną grupę rekordów, mających ukazać praktykę działań wykonawców związanych z różnymi ośrodkami kształcącymi konserwatorów lub wywodzących się nich. Pod względem czasu wykonania realizacji dobór wynikał z dostępności informacji. Przyjęto, że zebrane przykłady stworzą na tyle dużą próbę, by mogła ona zilustrować trendy w poszczególnych latach. Pomimo założenia o doborze rekordów podyktowaną dostępnością dokonano pewnej selekcji, aby zapewnić zbiorowi danych wymaganą różnorodność. Starano się m.in. z dywersyfikować zespoły wykonawców.

Bazę danych skonstruowano tak, by umożliwić późniejsze wyliczenia statystyczne. Każdej realizacji konserwatorskiej przypisano podstawowe informacje, które w dalszym toku poddano analizie. Zmienne zebrano w dwóch zasadniczych grupach: dane identyfikujące (miejscowość, rodzaj obiektu architektonicznego, lokalizacja w obiekcie, datowanie i atrybucja malowidła, technika wykonania oryginalnej warstwy malarskiej, data konserwacji, ośrodek [uczelnia], z którego wywodzili się konserwatorzy, **źródła, z których pozyskano**

19 Dąbrowski 1985, Mazur 1990, Stawicki 1992a, Roznerska, Mikołajczyk 1995, Mazur 1999.

20 Szmidel-Domasłowska, Woźniak, Żankowska 2001s. 9–10, Sawicki 2010, s. 121–124.

21 Biały, Roznerska 1987, Kamiński 2002, Rogal, Żychska, 2014

22 Matuszczyk 2002, s. 261–266, Matuszczyk 2001, Matuszczyk 2001, Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska 2019, Widlińska 2021

23 Biały, Roznerska 1987, Kamiński 2002, Rogal, Żychska, 2014

dane) oraz dane dotyczące zabiegów (preparat utrwalający, stężenie procentowe roztworów spoiw utrwalających, sposób aplikacji spoiw utrwalających, zastosowany rozpuszczalnik spoiwa utrwalającego, spoiwo utrwalające – utrwalanie końcowe, stężenie procentowe roztworów spoiwa utrwalającego – utrwalanie końcowe, spoiwo do podklejania tynków i zapraw, spoiwo do uzupełnień warstwy malarskiej). Uproszczona baza danych w formie tabeli znajduje się na końcu książki.

Do analiz statystycznych zastosowano podstawowe metody z zakresu statystyki opisowej. Wyniki zilustrowano w postaci wykresów oraz w formie zapisu tabelarycznego w tabelach prostych i krzyżowych. Przedstawiono jena tle rozważań o znaczeniu zabiegu i kształtowaniu się wymagań technologicznych, m.in. poprzez zestawianie z poglądami prezentowanymi w literaturze zawodowej dostępnej dla konserwatorów w Polsce.

4.2.3 STRUKTURA MONOGRAFII

Pracę podzieliłam na dziewięć zasadniczych części.

Po krótkim wstępie, w części drugiej przedstawiłam problematykę związaną z techniką i technologią zabiegów stosowanych w ramach konserwacji malowideł ściennych od połowy XIX wieku do II wojny światowej. Bazując na dostępnej literaturze, starałam się przybliżyć kwestię doboru metod i materiałów do konserwacji malowideł ściennych w tamtym czasie. Rozdział służył m.in. ukazaniu ciągłości pewnych zjawisk i stanowił wprowadzenie do kolejnej części – przeglądu zagadnień kształtujących rozwój praktyki konserwatorskiej i rzutujących na wybory technologiczne konserwatorów w Polsce po 1945 roku. Pośród omówionych kwestii znalazły się: edukacja, wymiana doświadczeń, badania i dostęp do wiedzy, kształtowanie się dokumentacji konserwatorskiej, literatura, kontakty z zagranicą i w końcu system prowadzenia prac.

W części czwartej omówiony został stan badań nad problematyką poruszaną w książce.

Kolejna, stosunkowo krótka część wprowadza w techniczne szczegóły tworzenia bazy i przygotowania danych do analiz statystycznych. Omawiam w niej kwestie pozyskiwania danych, analizuję pochodzenie i rodzaje źródeł, rozmieszczenie terytorialne badanych malowideł oraz tłumaczę zasady doboru rekordów (realizacji konserwatorskich). Następnie opisuję konstrukcję bazy, czyli sposób zbierania i selekcjonowania poszczególnych informacji oraz narzędzia statystyczne konieczne do przeprowadzenia analiz.

Część szósta zawiera charakterystykę zgromadzonych rekordów i jest wynikiem wstępnej analizy statystycznej. Zestawienia dostarczają informacji o rodzaju i pochodzeniu źródeł oraz ich zawartości w kontekście użyteczności w ramach badań. Następnie analizowane są realizacje konserwatorskie pod kątem ich rozmieszczenia geograficznego, ośrodka, z którego wywodzą się wykonawcy, oraz czasu przeprowadzenia prac. Z analizy wyłania się m.in. obraz mobilności zawodowej konserwatorów. W ostatnim podrozdziale w ten sam sposób zostają przedstawione konserwowane malowidła ścienna. W tym wypadku statystyka dotyczy oryginalnej techniki i technologii malowideł oraz ich datowania. Uzyskane wyniki dostarczają pretekst do rozważań na temat wiarygodności przekazów zawartych w dokumentacjach, nieścisłości nomenklatury, obecności w relacjach z prac badań identyfikujących spoiwa oraz ich właściwej interpretacji.

Kolejna, najbardziej rozbudowana część składa się z trzech rozdziałów. Każdy poświęcony jest jednemu zabiegowi konserwatorskiemu i ma taki sam układ. Po przedstawieniu znaczenia omawianego zabiegu, ze szczególnym uwzględnieniem techniki i technologii, oraz wymagań dotyczących jego przeprowadzania następuje techniczny opis segregacji danych, mającej na celu ułatwienie prezentacji wyników, a wreszcie same wyniki, ilustrowane diagramami i tabelami oraz opatrzone uogólnionymi wnioskami.

Pierwszy zabieg to utrwalanie warstwy malarskiej. Ze względu na swoją specyfikę i potencjalne najdotkliwsze konsekwencje dla późniejszego stanu zachowania malowidła został on potraktowany najszerzej. W podrozdziale wprowadzającym analizuje założenia dotyczące techniki i technologii zabiegu propagowane w Polsce na przestrzeni lat. Następnie, posiłkując się publikacjami, przyglądam się zmianom w nastawieniu konserwatorów oraz sygnałom związanym ze stosowaniem spoiw naturalnych i syntetycznych oraz mineralnych i krzemoorganicznych. Dalsze podrozdziały zawierają wyniki zestawień statystycznych ujętych według konkretnych zagadnień: typy spoiw utrwalających, materiały stosowane do utrwalania, metody aplikacji, utrwalenie końcowe. Dyskusje na temat uogólnionych wyników ilustrowane są relacjami na temat indywidualnych przypadków zaczerpniętymi z analizowanych źródeł. Ze względu na wielowątkowość rozważań rozdział poświęcony utrwaleniu kończy podsumowanie, w którym zebrano najistotniejsze wnioski.

Dwa kolejne rozdziały traktują o podklejaniu zapraw i uzupełnianiu warstwy malarskiej. W obu analizy dotyczą

wyłącznie popularności spoiw wybieranych przez konserwatorów do przeprowadzenia zabiegów oraz ich stosowania w wybranych przedziałach czasowych.

Część ostatnia, konsekwentnie, odnosi się do stanu zachowania malowideł w kontekście materiałów zastosowanych do zabiegów utrwalania warstwy malarskiej, podklejania tynków i pobiał oraz uzupełniania warstwy malarskiej. Zostały w niej ukazane te realizacje, przy których przeprowadzono powtórne konserwacje, a wykonawcy mieli możliwość obserwacji i wyciągnięcia wniosków co do wpływu zastosowanych wcześniej materiałów na stan zachowania malowideł. Zebrany materiał umożliwił wyliczenie częstotliwości przeprowadzania powtórnych konserwacji. Analiza opisów stanu zachowania oraz przebiegu prac pozwoliła zwrócić uwagę na kwestie wynikające z użycia konkretnych spoiw w omawianych zabiegach. Można wśród nich wymienić m.in. skuteczność zastosowania wybranych materiałów, pojawianie się różnego rodzaju zamian w kolorystyce czy budowie powierzchni malowidła oraz powstawanie złuszczeń i odspojeń warstwy malarskiej. Rozważaniom w tej części towarzyszą liczne fotografie. Całość opracowania zamykają wnioski i podsumowanie. W aneksie można znaleźć skróconą wersję bazy danych w formie tabeli, spis ilustracji, bibliografię oraz streszczenie pracy w języku angielskim.

4.2.4 WNIOSKI I PODSUMOWANIE

W świetle zebranych materiałów i przeprowadzonych analiz wybory technologiczne dokonywane przez konserwatorów rysują się jako konsekwencja wielu zjawisk, w których uwarunkowania historyczno-społeczne spletają się z aspektem czysto ludzkim. Uzyskane wyniki znacząco poszerzyły dotychczasową wiedzę o stanie i kierunku rozwoju praktyki konserwatorskiej w Polsce i uzupełniły ją wieloma istotnymi szczegółami.

Pytanie o rutynę i schematyzm postępowania okazało się zasadne głównie w przypadku zabiegu utrwalania. W wielu realizacjach przyświecała mu idea profilaktycznego zabezpieczenia malowidła. Odnotowano prace, w których dobór środków i metody działania o dostosowywaniu ich zarówno do stanu zachowania obiektów, jak i spodziewanych efektów wizualnych. Technika i technologia oryginalnych malowideł niezwykle rzadko była czynnikiem decydującym o dokonywanych wyborach technologicznych. Analiza popularności konkretnych materiałów pozwala na stwierdzenie, że zasadnicze przemiany w technice i technologii zabiegów następowały

zgodnie z tendencjami panującymi w Europie. Kluczowym momentem było odejście od stosowania spoiw naturalnych pod koniec lat 50. XX wieku. Pomimo zauważalnego przepływu informacji na postęp tych zmian znacząco wpływały możliwości rynkowe. Dostęp do materiałów warunkował zatem ich rozpowszechnienie, czego dowodzi wielka popularność poli(octanu winylu) od lat 60. do 90. XX wieku. Dopiero otwarcie rynku i swobodny dostęp do materiałów konserwatorskich w drugiej połowie lat 90. sprawił, że paraloidy, a głównie Paraloid B-72, stały się dominującymi spoiwami w kolejnych dziesięcioleciach. Ostatecznie jednak, trudno oprzeć się wrażeniu, że na zasadnicze kwestie w dziedzinie praktyki stosowania określonych materiałów nie wpłynęły przemiany ustrojowe, lecz postęp komunikacyjny i technologiczny, który nastąpił kilka lat później.

Warto również zwrócić uwagę na niektóre z wniosków szczegółowych. Pogłębiona analiza informacji na temat zabiegu utrwalania wykazała, iż pomimo że zabieg należy do standardowych działań, konserwatorzy wykonując utrwalanie kierowali się różnymi przesłankami. Oprócz chęci mechanicznego wzmocnienia osłabionej warstwy malarskiej były to: chęć poprawy właściwości optycznych, w tym uczytlnienie zabielenych fragmentów malowidła, oraz zabezpieczenie warstwy malarskiej przed czynnikami zewnętrznymi. W Polsce stosowano zazwyczaj niskie stężenia roztworów spoiw utrwalających co dobrze rokuje, jeśli chodzi o prognozowany stan zachowania malowideł, podobnie jak stosunkowo niewielka liczba utrwaleń końcowych. Analiza popularności konkretnych materiałów wykazała, że różnorodność stosowanych spoiw nie była aż tak wielka, jak sugerowały m.in. podręczniki konserwatorskie. Natomiast w obliczu popularności tworzyw sztucznych nasuwa się wniosek, że dostępność, łatwa aplikacja i szybkie spodziewane efekty mają większe znaczenie dla wykonawców niż potencjalnie możliwe niekorzystne zmiany mogące nastąpić w dłuższej perspektywie czasowej. Potwierdza to również niewielka liczba prób z wykorzystaniem środków mineralnych, które pomimo wielu ewidentnych zalet przegrywają z syntetykami z powodu długotrwałego procesu aplikacji, braku natychmiastowych efektów, utrudnionej kontroli zabiegu i in.

Analiza stanów zachowania malowideł, które przeszły kilkukrotne konserwacje, wykazała dużą trudność w ocenie zaobserwowanych zmian i zniszczeń oraz wskazaniu prawdziwej ich przyczyny. Wysoki poziom skomplikowania układu, jakim jest malowidło ściennie, nie pozwala na jednoznaczne oceny jedynie na podstawie obserwacji. Jednakże rozważania

w tej części pracy mogą stać się przyczynkiem do dalszych badań i usystematyzowań.

Zaprezentowana monografia stanowi opracowanie, w którym udało się zebrać i usystematyzować informacje na temat polskiej praktyki konserwatorskiej w zakresie trzech podstawowych zabiegów wykonywanych w konserwacji malowideł ściennych. Rozważania zarysowane na tle różnego rodzaju uwarunkowań w znaczący sposób uzupełniają i ugruntowują wiedzę w tym zakresie.

5. INFORMACJA O WYKAZYWANIU SIĘ ISTOTNĄ AKTYWNOŚCIĄ NAUKOWĄ ALBO ARTYSTYCZNĄ REALIZOWANĄ W WIĘCEJ NIŻ JEDNEJ UCZELNI, INSTYTUCJI NAUKOWEJ LUB INSTYTUCJI KULTURY, W SZCZEGÓLNOŚCI ZAGRANICZNEJ.

WSPÓŁPRACA Z PAŃSTWOWYM MUZEUM AUSCHWITZ-BIRKENAU

Praca i badania podejmowane przeze mnie w ramach współpracy z Państwowym Muzeum Auschwitz-Birkenau miały niezwykle istotne znaczenie dla moich doświadczeń i rozwoju zainteresowań zawodowych.

Projekt *Badania techniki, technologii i stanu zachowania nawarstwień malarskich występujących w obiektach na terenie Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau oraz badania nad opracowaniem metod ich konserwacji i zabezpieczenia*, którym w latach 2013–2015 współkierowałam z dr Anną Forczek-Sajdak, a następnie (2015–2016) kierowałam samodzielnie²⁴, był realizowany w ramach Globalnego Planu Konserwacji, kompleksowego i wieloletniego programu mającego na celu zachowanie relikwów po niemieckim nazistowskim obozie zagłady. Nasze zadanie należało do grupy interdyscyplinarnych badań niezbędnych w przygotowaniu programów prac konserwatorskich uwzględniających wszystkie problemy występujące w barakach murowanych na terenie Auschwitz II-Birkenau. Równoległe, komplementarne projekty prowadzili naukowcy z pięciu polskich uczelni wyższych²⁵. Na każdym etapie prac mogliśmy wzajemnie wspomagać się wynikami. Nasz projekt składał się z trzech części. W pierwszym etapie dokonano przeglądu 45 baraków murowanych pod względem

²⁴ W skład zespołu realizującego poszczególne zadania wchodził również: Agnieszka Jakubowska-Szarska, Renata Karska, Magdalena Komornicka-Chudzik, Agata Mamoń, Katarzyna Pierchalska, Adam Śmiałek.

²⁵ Politechnika Krakowska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Politechnika Gdańska, Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

występowania i stanu zachowania nawarstwień malarskich, przeprowadzono też wnikliwą analizę przyczyn i mechanizmów zachodzących procesów zniszczenia. Wraz z dr Anną Forczek-Sajdak sporządziliśmy katalog problemów konserwatorskich²⁶ związanych z nawarstwieniami w barakach na odcinku B I oraz karty poszczególnych budynków.

W drugim etapie wytypowano cztery baraki, w których występowała większość zidentyfikowanych problemów. Każdy z budynków dokładnie przebadano pod kątem rozpoznania technologii nawarstwień malarskich i ich podłoża, przyczyn i objawów zniszczeń oraz identyfikacji elementów z czasu funkcjonowania obozu. Zagadnienia te zostały opracowane w formie dokumentacji pisemnej, rysunkowej i fotograficznej (łącznie 32 tomy).

Trzeci etap projektu polegał na opracowaniu skutecznych metod konserwacji różnego typu nawarstwień malarskich wewnątrz oraz na elewacjach murowanych baraków. Uwzględniono wiele zagadnień szczegółowych, m.in. oczyszczanie i utrwalanie warstw malarskich, odsalanie i konsolidację podłoża, konserwację śladów po Cyklonie B czy zabezpieczanie przeciw oddziaływaniu warunków klimatycznych. W dwóch ostatnich etapach do moich zadań należało koordynowanie i planowanie badań (zarówno *in situ*, jak i fizykochemicznych), współpraca z innymi zespołami badawczymi czy opracowanie struktury raportów, dokumentacji i sprawozdania końcowego.

Zwieńczenie projektu stanowiła interaktywna dokumentacja multimedialna z badań. W tym wypadku odpowiadałam za stworzenie jej zasadniczego układu oraz wypełnianie jej treścią przygotowaną przez zespół.

Podsumowując, w wyniku projektu udało się znacząco poszerzyć i usystematyzować wiedzę na temat techniki i technologii oraz stanu zachowania 45 murowanych baraków. Prze-testowane metody konserwacji stanowią punkt wyjścia przy planowaniu kolejnych prac konserwatorskich prowadzonych na terenie Brzezinki.

Kierowałam również projektem badawczym *Interdyscyplinarne badania i analiza stanu zachowania wraz z opracowaniem programu prac konserwatorskich malowidła ściennego w piwnicy bloku murowanego o nr. Inw. A-15 w Państwowym Muzeum*

*Auschwitz-Birkenau*²⁷, zrealizowanym w latach 2020–2022²⁸. Główny jego cel polegał na opracowaniu strategii postępowania konserwatorskiego dla malowidła ściennego zagrożonego postępującą destrukcją w wyniku aktywności soli. Projekt poprzedził prace remontowo-budowlane w bloku A-15, w jego efekcie miały być podjęte działania prewencyjne – łagodzące potencjalne skutki tych prac (m.in. montaż wentylacji, hydroizolacja). W trakcie realizacji zadania przeprowadziliśmy wraz z zespołem kwerendę archiwalną dotyczącą historii obiektu (malowidła i bloku). Uzupełniliśmy i usystematyzowaliśmy wiedzę o technice i technologii malowidła oraz jego otoczenia. Przeprowadzona została również analiza stanu zachowania i przyczyn zniszczeń. Najistotniejszym elementem badań było rozpoznanie i interpretacja procesów degradacyjnych zachodzących na malowidle i w jego otoczeniu. Wnioskowanie oparte zostało o ekspertyzy budowlane oraz badania i konsultacje prowadzone m.in. w Instytucie Geografii i Gospodarki przestrzennej UJ, Wydziale Chemii UJ, Wydziale Chemii UW oraz w zakładzie fizyki i chemii w KIRDS ASP w Krakowie. Opierając się na szeroko zakrojonej analizie klimatu oraz ilościowym i jakościowym pomiarze jonów zawartych w ścianie, wraz z dr. Jackiem Bagnikiem przeprowadziliśmy symulację potencjalnie groźnych przemian fazowych soli. Na tej podstawie zaprojektowaliśmy bezpieczne warunki klimatyczne dla malowidła oraz zaproponowaliśmy sposoby ich stworzenia i utrzymania. Dzięki innym zaproponowanym rozwiązaniom, w tym etapowej prekonsolidacji malowidła, polegającej na zamianie niektórych soli na nierozpuszczalne w wodzie, udało się wstępnie zatrzymać degradację malowidła i zabezpieczyć je przed zmianami, które mogą nastąpić w trakcie remontu. Aktualnie trwają prace konserwatorskie według zaproponowanego schematu postępowania.

WSPÓŁPRACA Z MUZEUM ŻUP KRAKOWSKICH W WIELICZCE

W grudniu 2023 roku wraz z koleżankami z wKIRDS²⁹ przygotowaliśmy opinię dla Kopalni Soli Wieliczka SA w sprawie planowanych prac konstrukcyjnych i konserwatorskich w znajdującej się pod ziemią kaplicy pw. św. Antoniego – najstarszej kaplicy zachowanej w zabytkowej kopalni, wydrążonej

²⁶ https://www.auschwitz.org/gfx/auschwitz/userfiles/auschwitz/gpk/04_badania_wstep/nawarstwienia_malarskie/04.03.03.pdf (dostęp 01.02.2024)

²⁷ Projekt realizowany w ramach zadania „Przygotowanie wystawy: Polacy w KL Auschwitz. Mieszkańcy ziemi oświęcimskiej w czasie II wojny światowej”.

²⁸ W skład zespołu wchodził również: Regina Głowczak, Karol Lis oraz dr Jacek Bagnik.

²⁹ Do zespołu należały: prof. dr hab. Zofia Kaszowska, dr Marta Kalata-Pawłowska; dr Anna Forczek-Sajdak, Tanita Ciesielska, Joanna Głaz i Dagmara Mikler.

w bryle soli, której wystrój i wyposażenie także wykonane są z soli. Do moich zadań należało m.in. wykonanie analizy klimatu wnętrza kaplicy oraz wskazanie potencjalnych zagrożeń związanych z przemianami chlorku sodu oraz zawartych w nim domieszek. W opracowaniu wykorzystywałam doświadczenie zdobyte w projekcie oświęcimskim. Ponadto wskazałam i uzasadniłam konieczność podjęcia rozszerzonych badań fizykochemicznych w celu wyeliminowania zmian zagrażających obiektowi.

PRACE BADAWCZE I RATUNKOWE PRZY BAROKOWYCH MALOWIDŁACH FRANCISZKA ECKSTEINA W KOŚCIELE POJEZUICKIM WE LWOWIE ORAZ OPRACOWANIE METOD ICH KONSERWACJI

W 2013 roku wzięłam udział w pracach badawczych, których podstawowym celem było dogłębne rozpoznanie obiektu pod kątem budowy technologicznej, stanu zachowania oraz przyczyn zniszczeń. Na podstawie badań historycznych i fizykochemicznych, wnikliwych obserwacji oraz prób przeprowadzonych bezpośrednio na malowidłach staraliśmy się, wspólnie z dr Anną Forczek-Sajdak i dr. Marcinem Błaszczukiem, wypracować metodologię postępowania konserwatorskiego, która mogłaby mieć zastosowanie w przypadku tak silnie zasolonych, zniszczonych i odkształconych tynków oraz warstw malarskich. Cennym wsparciem w tym względzie okazała się współpraca z zespołem badawczym prof. Piero Baglioniego z Uniwersytetu we Florencji. Dzięki wizycie we Lwowie i konsultacjom, przeprowadzonym przez członka zespołu, prof. Rodorika Giorgiego, udało się przetestować metody będące współczesnymi wariantami metody Ferroni-Dini. Wyniki testów i badań zostały opracowane w formie sprawozdań i przekazane późniejszym wykonawcom prac.

UDZIAŁ W PROJEKcie REALIZOWANYM PRZEZ POLITECHNIKĘ KRAKOWSKĄ

W 2015 roku brałam udział w projekcie *Wielojęzyczny słownik konserwacji*, który był realizowany na Politechnice Krakowskiej pod kierownictwem dr hab. Moniki Bogdanowskiej³⁰. Jego celem było stworzenie elektronicznego słownika naukowego podzielonego na rozdziały i podrozdziały, w których zgromadzono szczegółowe terminy konserwatorskie. Wraz z dr Anną Forczek-Sajdak (ASP) oraz dr Ewelina Jarek (Instytut Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN) stworzyliśmy

³⁰ Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/B/HS2/05355.

definicje wytypowanych wcześniej haseł dotyczących zastosowania nanotechnologii w konserwacji malowideł ściennych.

WSPÓŁPRACA Z MUZEAMI KRAKOWSKIMI W RAMACH PRACY DYDAKTYCZNEJ

Jako promotorka prac magisterskich trzykrotnie podejmowałam współpracę z krakowskimi muzeami. Będąc pod moją opieką magistranci realizowali zadania związane z obiektami pochodzącymi z takich instytucji, jak Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie MOCAK, Muzeum Krakowa oraz Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka³¹. Szczegóły związane w wymienionych projektach zamieszczam poniżej w rozdziale dotyczącym zagadnień dydaktycznych.

WSPÓŁPRACA Z MIĘDZYNARODOWYM CENTRUM KULTURY W KRAKOWIE

Od 2020 roku prowadzę zajęcia (wykłady oraz warsztaty) na temat etyki, doktryn oraz współczesnej metodologii konserwatorskiej w ramach studiów podyplomowych Akademia Dziedzictwa organizowanych przez Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie.

6. INFORMACJA O OSIĄGNIĘCIACH DYDAKTYCZNYCH, ORGANIZACYJNYCH ORAZ POPULARYZUJĄCYCH NAUKĘ LUB SZTUKĘ.

PRACOWNIA PRZENOSZENIA MALOWIDEŁ ŚCIENNYCH

Zasadniczą oś mojej działalności dydaktycznej stanowią zajęcia w Pracowni Przenoszenia Malowideł Ściennych (PPMŚ) w Katedrze Konserwacji i Restauracji Malowideł Ściennych Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Odkąd w 1999 roku podjęłam pracę na stanowisku asystenta, aktywnie uczestniczyłam w organizowaniu zajęć oraz wywarłam realny wpływ na program nauczanego przedmiotu. W 2019 roku powierzono mi kierowanie pracownią i od tej pory staram się podążać śladami moich poprzedników, wzbogacając przekazywane treści o nowe zagadnienia.

Przedmiot Przenoszenie malowideł ściennych, który prowadzę wraz z dr. Marcinem Błaszczukiem oraz Oskarem Hanuskiem, jest obowiązkowy dla studentów IV roku specjalizacji konserwacja malarstwa. W 7. semestrze prowadzę

³¹ Praca magisterska, w trakcie pisania.

wykłady, które stanowią wstęp do szeroko pojętej tematyki zabiegu przenoszenia malowideł ściennych. Omawiam w nich następujące kwestie: historię zabiegu w Europie i w Polsce, metodykę zabiegu (seria wykładów dotycząca wszystkich etapów prac, z uwzględnieniem aspektów technologicznych i historycznych), materiały stosowane w przenoszeniu malowideł ściennych, etykę i doktryny konserwatorskie w obliczu zagrożeń związanych z zabiegiem. Zagadnienia te, wraz z tematyką omawianą na wykładach kolegów z PPMŚ, stanowią spójny merytorycznie blok zajęć teoretycznych. Towarzyszą im ćwiczenia praktyczne, podczas których studenci zapoznają się z całym procesem przenoszenia malowideł z wykorzystaniem dwóch metod: *stacco* i *strappo*. W 8. semestrze studenci pracują przy oryginalnych obiektach, dzięki czemu często nadarza się możliwość zetknięcia z problemami wychodzącymi poza standardowe procedury. W zamierzeniu charakter tych zajęć ma być jak najbardziej zbliżony do sytuacji rzeczywistych – praca w zespołach, rozpoznanie obiektów, opracowywanie programu prac konserwatorskich, dyskusje na temat proponowanych rozwiązań. Zajęciom praktycznym towarzyszą przygotowywane przeze mnie, moich współpracowników oraz zaproszonych gości prezentacje i wizyty studyjne poświęcone szczegółom wybranych i znaczących realizacji z zakresu przenoszenia malowideł ściennych, konserwacji transferów czy realizacji dotyczących innego rodzaju dekoracji architektonicznych.

Istotny temat, który wprowadziłam do programu nauczania, to przenoszenie i konserwacja dekoracji mozaikowych – ceramicznych i szklanych. W latach 2020–2023, w ramach zajęć terenowych, przeprowadziliśmy prace IV roku w kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Kłodzku oraz w Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Górkach koło Garwolina, które pozwoliły na metody transferów współczesnych mozaik. Dzięki współpracy z Pracownią Witrażu i Szkła na naszym Wydziale udało się włączyć do kursu problematykę technologii i postępowania konserwatorskiego w wypadku szklanych tesser.

Organizację i przeprowadzanie zajęć w terenie uważam za niezwykle ważny, ale i trudny element dydaktyki w ramach mojego przedmiotu. W latach 2019–2023 zrealizowaliśmy wraz ze studentami IV roku trzy duże „terenowe akcje ratunkowe” obejmujące zdejmowanie i opracowywanie w formie transferów malowideł i mozaik. Były to współczesne malowidła autorstwa Marcina Maciejowskiego z Klubu Piękny Pies, malowidła z plebani parafii w Koniuszy (domniemane autorstwo Jana Styki) i wspomniana już mozaika z w Sanktuarium

Matki Boskiej Fatimskiej w Górkach koło Garwolina (autorstwa Stanisława Jakubczyka).

Za działalność na polu dydaktyki trzymałam w 2020 roku Brązowy Krzyż Zasługi.

PRACE MAGISTERSKIE

W latach 2012–2023 byłam promotorką ośmiu prac magisterskich i recenzentką czterech. Tematyka przeważającej większości prac moich magistrantów dotyczyła przenoszenia malowideł ściennych bądź problemów związanych z postępowaniem z istniejącymi już transferami (konserwacja, dokumentacja, aranżacja estetyczna, umożliwienie ponownej ekspozycji). Przywracanie szeroko pojętego kontekstu bądź nadawanie nowego kontekstu obiektom, które go utraciły, stanowi ważny element tych prac. Innym zagadnieniem (jako temat główny lub towarzyszący) były rekonstrukcje przy wykorzystaniu współczesnych technologii cyfrowych, w pracach tych istotnym elementem pozostawały dla mnie badania, analizy i poszukiwanie rzetelnych podstaw do wykonania takich rekonstrukcji.

Osobna grupa prac dotyczyła obiektów współczesnych. W tych wypadkach najczęściej należało rozwiązać problemy wynikające z użycia nietypowej techniki i technologii. Poniżej przedstawiam autorów promowanych przeze mnie prac wraz z informacją na temat przyznanych nagród.

- Maciej Fricze, *Malowidło ścienne z przedstawieniem Modlitwy Chrystusa w Ogrojcu z krużganków klasztoru oo. Dominikanów w Krakowie. Próba rekonstrukcji pierwotnej formy gotyckiego malowidła i jej ekspozycja in situ z wykorzystaniem współczesnych technologii*, 2013
- Wiktoria Suder (Klimas), *Zespół 10 transferów, XVI-wiecznych malowideł ściennych ze Starkowa. Próba odczytania treści oraz odtworzenie układu dekoracji malarskiej w gotyckim kościele w Starkowie (woj. lubuskie)*, 2015
- Justyna Skrzelowska, *Wpływ spoiw syntetycznych stosowanych do utrwalania malowideł ściennych na właściwości warstw malarskich wykonanych w technice kazeinowej*, 2016
- Monika Fudali, *Transfery trzech malowideł ściennych z przedstawieniami Chrystusa Pantokratora, świętej Paraskewy oraz Kompozycja Abstrakcyjna autorstwa Jerzego Nowosielskiego*, 2016
- Wojciech Zieliński, *Transfer rysunku Michela Kichki wykonanego na ścianie biblioteki muzealnej w Muzeum Sztuki Współczesnej MOCAK*, 2017

- Karol Lis, *Transfery malowidła ściennego z klasztoru ponorbertańskiego w Hebdowie. Problematyka badań i konserwacji*, 2022 (wyróżnienie w Konkursie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS im. prof. Jana Zachwatowicza 2021 na najlepsze prace dyplomowe studentów szkół wyższych podejmujące problematykę ochrony i dziedzictwa kulturowego)
- Joanna Pietrzyk, *Konserwacja malowidła pt. Wesele Góralskie autorstwa Władysława Trebuni-Tutki. Problemy techniki i technologii przenoszenia współczesnych malowideł ściennych* (laureatka głównej nagrody w Konkursie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS im. prof. Jana Zachwatowicza 2022 na najlepsze prace dyplomowe studentów szkół wyższych podejmujące problematykę ochrony i dziedzictwa kulturowego)
- Dagmara Mikler, *Transfery malowideł ściennych z kamienicy przy ul. Sławkowskiej 18 w Krakowie. Rekonstrukcja cyfrowa fryzy na podstawie prac badawczych*, 2023 (laureatka nagrody głównej w Konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków i Stowarzyszenia Konserwatora Zabytków na najlepsze prace studyjne, naukowe i popularyzatorskie dotyczące ochrony zabytków i muzealnictwa; laureatka głównej nagrody w Konkursie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS im. Prof. Jana Zachwatowicza 2022, na najlepsze prace dyplomowe studentów szkół wyższych podejmujące problematykę ochrony i dziedzictwa kulturowego)

7. INNE OSIĄGNIĘCIA ORGANIZACYJNE ORAZ POPULARYZUJĄCE NAUKĘ LUB SZTUKĘ.

Do najistotniejszych osiągnięć w tym zakresie należy udział w *Akcji Eksploracja* zorganizowanej w 2021 roku przez Małopolski Instytut Kultury, w ramach której zrealizowany został film *Z wnętrza do wnętrza* o działalności i historii Pracowni oraz zbiorze transferów znajdującym się na WKIRDS ASP w Krakowie. dopełnieniem filmu było spotkanie w klubie Piękny Pies i dyskusja wokół problemów związanych z działalnością Pracowni oraz historią i przyszłością zabiegu przenoszenia malowideł ściennych³².

W tym samym roku uczestniczyłam w projekcie zainicjowanym i kierowanym przez dr hab. Iwonę Demko, którego efektem była publikacja *Kobiety. Wspominając Akademię. Wysłuchane, Zapisane, Okazane*. Na jej potrzeby, przy wsparciu

³² Linki do filmu oraz transmisji spotkania: <https://mik.krakow.pl/dzialania/akcja-eksploracja/ae2021>; <https://youtu.be/Bkvahpwszu0> (dostęp 11.02.2024)

technicznym magistra Oskara Hanuska, przeprowadziłam i opracowałam wywiad z profesorami Edwardem Kosakowskim oraz Mieczysławem Stecem o prof. Marii Ostaszewskiej, a więc również i o tym, jak powstała nasza Pracownia, jakie cele przyświecały jej założycielce i jak toczyła się przez lata praca dydaktyczna³³.

Celom popularyzatorskim służyły również noty dotyczące prowadzonych prac lub badań konserwatorskich, które zamieszczano w kolejnych wydaniach serii *Sprawozdania I Katedry*. Na potrzeby tego wydawnictwa opracowałam, samodzielnie lub jako współautorka, wpisy odnoszące się do prac magisterskich³⁴, zajęć terenowych³⁵ czy też projektu badawczego³⁶.

W 2018 roku brałam udział w seminarium z okazji 111 Nocy Kościołów w Kłodzku „Na drodze do św. Jakuba”, prezentując prace konserwatorskie w kaplicy św. Jakuba w kościele Jezuitów w Kłodzku.

W ramach działalności organizacyjnej na WKIRDS ASP w Krakowie od 2017 roku jestem członkiem Rady do Spraw Jakości Kształcenia, a od 2021 roku – Rady Wydziału. Od 2013 roku wchodziłam w skład zarządu Stowarzyszenia na Rzecz Ochrony Dziedzictwa Kulturowego KON-TAKT, założonego przy Katedrze Konserwacji Malowideł Ściennych w celu wspierania działań Wydziału.

³³ Wspominając Akademię 2021.

³⁴ Białek-Kostecka, Suder 2013, Białek-Kostecka, Fudali 2017.

³⁵ Białek-Kostecka 2013.

³⁶ Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak 2017.

8. BIBLIOGRAFIA

- Bagniuk, Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Jarek Kot, Kaszowska, Skrzelowska 2016** – Bagniuk J., Białek-Kostecka D., Forczek-Sajdak A., Jarek E., Kot M., Kaszowska Z., Skrzelowska J., *The influence of synthetic adhesives used in consolidation of wall paintings on the properties of the casein paint layer*, 3th International Student Conference of Conservation and Restoration of Works of Art, 17–19 III 2016, Kraków, s. 27 – 34.
- Bagniuk, Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska, Skrzelowska 2018** – Bagniuk J., Białek-Kostecka D., Forczek-Sajdak A., Kaszowska Z., Skrzelowska J., *Colour changes in wall paintings under the influence of consolidation with synthetic polymers*, „Colour Research and Application” 2018, s. 772–782.
- Białek-Kostecka, Suder 2013** – D. Białek-Kostecka, W. Suder, *Transfery malowideł z kościoła w Starkowie – szansa na „nowe życie” XVI-wiecznych polichromii*, Wydawnictwo ASP, Sprawozdania Pierwszej Katedry WKIRDS, t. 2, 2013, s. 62–65.
- Białek-Kostecka, Fudali 2017** – D. Białek-Kostecka, M. Fudali, *Transfery trzech malowideł ściennych z przedstawieniami Chrystusa Pantokratora, św. Paraskewy oraz Kompozycja Abstrakcyjna – autorstwa Jerzego Nowosielskiego*, Wydawnictwo ASP, Sprawozdania Pierwszej Katedry WKIRDS, t. 3, 2017, s. 42–47.
- Białek-Kostecka 2013** – D. Białek-Kostecka, *Sale ekspozycyjne Muzeum Narodowego w Krakowie w Kamienicy Szołayskich przy ul. Szczepańskiej 1*, Wydawnictwo ASP, Sprawozdania Pierwszej Katedry WKIRDS, t. 2, 2013, s. 41.
- Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak 2017** – D. Białek-Kostecka, A. Forczek-Sajdak, *„Wpływ polimerów na stan zachowania malowideł ściennych w Polsce oraz możliwości ich usuwania przy zastosowaniu nanoemulsji”, grant finansowany przez Narodowe Centrum Nauki*, Wydawnictwo ASP, Sprawozdania Pierwszej Katedry WKIRDS, t. 3, 2017, s. 60–63.
- Białek-Kostecka 2010** – Białek-Kostecka D., *Transfery malowideł ściennych – od konserwacji ratunkowej po sztukę współczesną. Kontrowersje wokół zabiegu, próby łagodzenia negatywnych konsekwencji.*, „Wspólnie dla ratowania piękna przeszłości”, materiały z konferencji, Kraków, 2010, s. 157–164.
- Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska, Molga, Skrzelowska 2017** – Białek-Kostecka D., Forczek-Sajdak A., Kaszowska Z., Molga K., Skrzelowska J., *Wall paintings consolidation in the polish conservation practice. Needs and challenges*, 6th Interdisciplinary ALMA Conference, Academy of Fine Arts in Prague, Praga, 1–3 VI 2017, s. 189–195.
- Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska, Kot, Wojucki 2019** – Białek-Kostecka D., Forczek-Sajdak A., Kaszowska Z., Kot M., Wojucki M., *Ocena zabiegu utrwalania malowideł ściennych na podstawie badań właściwości mechanicznych warstw malarskich*, „Inżynieria Powierzchni” r. 26: 2019, nr 1, s. 35–45.
- Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska 2019** – Białek-Kostecka D., Forczek-Sajdak A., Kaszowska Z., *Przyczynek do badań nad utrwalaniem malowideł ściennych w Polsce. Dane z lat 1956–2014, pozyskane w ramach kwerendy archiwalnej w wybranych rejonach kraju*. „Rozprawy Muzeum Narodowego w Krakowie”, 2019, t. 12, s. 95–107.
- Biały, Roznerska 1987** – Biały I., Roznerska M., *Badanie możliwości zastosowania metylocelulozy jako spoiwa farb do punktowania malowideł ściennych*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo”, r. 12: 1987, s. 45–70.
- Dutkiewicz 1964** – Dutkiewicz J.E., *Dwadzieścia lat ochrony zabytków w Polsce Ludowej*, „Ochrona Zabytków”, r. 17: 1964, nr 2, s. 6–14.
- Dąbrowski 1965b** – Dąbrowski K., *Z doświadczeń w technice i metodach malowideł ściennych w pracowniach konserwacji zabytków*, [w:] *Zagadnienia technologiczne konserwacji malowideł ściennych*, BMOZ seria B, 1965, t. II, s. 184–190.
- Dąbrowski 1985** – Dąbrowski K., *Wpływ warunków lokalnych na stan i zachowanie malowideł ściennych oraz trwałość zabiegów konserwatorskich*, Warszawa 1985.
- Kamiński 2002** – Kamiński S.A., *Badanie nad zastosowaniem Ledanów do podklejania odspojonych tynków – podłoży malowideł ściennych na tle innych materiałów stosowanych do tych zabiegów*, [w:] *Od badań do konserwacji. Materiały z konferencji 23–24 października 1998*, Toruń 2002, s. 235–259.

Jarek, Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kaszowska, Walczak 2017 – Jarek E., Białek-Kostecka D., Forczek-Sajdak A., Kaszowska Z., Walczak M., *Polimery syntetyczne – ratunek czy zagrożenie dla utrwalonych malowideł ściennych – badania zwilżalności warstw malarskich*, „Materiały Ceramiczne”, 2017, nr 4, s. 374–379.

Kaszowska, Białek-Kostecka, Forczek-Sajdak, Kot 2018 – Kaszowska Z., Białek-Kostecka D., Forczek-Sajdak A., Kot M., *Application of micro indentation tests to assess the consolidation procedure of historic wall paintings*, „Journal of Cultural Heritage”, Elsevier, vol. 32, 2018, s. 1–268.

Krzyżanowski 1966a – Krzyżanowski L., *Konserwacja malowideł ściennych w Polsce w latach 1945–1964*, „Ochrona Zabytków”, r. 19: 1966 nr 2, s. 37–48.

Krzyżanowski 1968 – Krzyżanowski L., *Dyskusja o konserwacji malowideł ściennych*, „Ochrona Zabytków”, r. 21: 1968, nr 3, s. 67–77.

Matuszczyk 2001 – Matuszczyk M., *Materiały do retuszy malowideł ściennych na tynku: stosowane dawniej i dziś*, „Biuletyn Informacyjny Konserwatorów Dzieł Sztuki”, 2001, nr 3, s. 60–61.

Matuszczyk 2002 – Matuszczyk M., *Retusze na malowidłach ściennych z wykorzystaniem wybranych spoiw akrylowych*, [w:] *Od badań do konserwacji. Materiały z konferencji 23–24 października 1998*, Toruń 2002, s. 261–267.

Mazur 1999 – Mazur A., *Metody powstrzymujące niszczenie malowideł ściennych*, Warszawa 1999.

Niedzielska 2020 – Niedzielska K.E., *Analiza porównawcza zapraw iniekcyjnych do podklejania malowideł ściennych – produktów handlowych i mieszanek własnych*, „Studia i Materiały Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie”, 2020, t. 26.

Rogal, Żychska 2014 – Rogal R., Żychska A., *Nanotechnologia – perspektywy i osiągnięcia w badaniach i konserwacji dzieł sztuki*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo”, r. 45: 2014, s. 543–567.

Roznerska, Mikołajczyk 1995 – Roznerska M., Mikołajczyk P., *Malarstwo ścienne. Przyczyny powstawania zniszczeń*, Toruń 1995.

Sawicki 2010 – Sawicki T., *Konserwacja malowideł ściennych. Problemy estetyczne. Historia, teoria, praktyka*, Warszawa 2010.

Stawicki 1992a – Stawicki S., *Utrwalanie warstwy malarskiej. Skrypty dydaktyczne ASP w Warszawie*, Warszawa 1992.

Schuster-Gawłowska 1965 – Schuster-Gawłowska M., *Badania nad zachowaniem polioctanu winylu w konserwowanych zabytkach malarstwa ściennego*, [w:] *Zagadnienia technologiczne konserwacji malowideł ściennych*, BmIOZ seria B, 1965, t. II, s. 191–204.

Widlińska 2021 – Widlińska I., *Poszukiwanie rozwiązań konserwatorskich pozwalających zatrzymać proces degradacji malowideł ściennych, w których zastosowano winylowe związki polimerowe, w szczególności polioctan winylu, do wzmacniających zastrzyków podtynkowych*, praca dr. pod kier. E. Kosakowskiego, Kraków 2021.

Wspominając Akademię 2021 – *Marysia działała zadaniowo*, [w:] *Kobiety. Wspominając Akademię. Wysłuchane, Zapisane, Okazane*, pod red. I. Demko i J. Dobosza, Kraków 2021, s. 375–411.

Wolniewicz 1965 – Wolniewicz Z., *Zestawienie materiałów i sposobów stosowanych przy konserwacji warstwy malarskiej malowideł ściennych przez pracownię malarstwa PKZ w Toruniu i próba ich oceny. Zagadnienia technologiczne konserwacji malowideł ściennych*, BmIOZ seria B, 1965, t. II, s. 181–183

.....
podpis wnioskodawcy